

VII.

Trst in okolica.

Zgodovinska slika, spisal Matija Sila. Trst 1882, 8. 155 str. Cena 50 kr.
Izdalo in založilo upravništvo „Edinosti“.

Mislim, da se razven Trsta ne more nijedno slovensko mesto s tem ponašati, da bi imelo že dve krajni zgodovini v našem jeziku napisani. Prvo je izdal l. 1870. Josip Godina-Verdelski pod naslovom: „Opis in zgodovina Trsta in njegove okolice, pa še marsikaj družega o slavjanskih zadevah“ (pridejano jej je tudi pet v les vrezanih slik). Druga zgodovinska knjiga o Trstu pa je izšla lani, o svečanosti za petstoletno združenje Trsta z Avstrijo in sicer v založbi „Edinosti“, v katerem listu je izhajala dolgo časa kot podlistek.

Toliko zanimanje za tržaško zgodovino kaže, kako pri srci leži Slovencem to najvažnejše avstrijsko tržišče in kako smatrajo tudi oni svojo gmotno bodočnost s tem mestom spojeno. Iz teh knjig se pa tudi vidi, da jih navdaja pravi narodnostni ponos, ki jim veli slovanski značaj tržaškega mesta braniti in svetu glasno pričati, da največjo zaslugo za razcvit in napredek tržaškega mesta imajo — poleg avstrijskih vladarjev — baš Slovenci.

Ali kljubu tej važnosti Trsta in kljubu temu zanimanju za njegovo preteklost nam omenjeni dve knjigi še ne podajeta stroge zgodovine tega mesta, nego obe se nam pokazujeta le ko popularni opisovanji zgodovinskih dogodkov, ki se kolikor toliko tičejo Trsta in njegove okolice. O Verdelskega knjigi je moral celo naš starina in zgodovinski preiskovalec Davorin Trstenjak svojo obsodbo izreči v bivšem Zorinem „Vestniku“. Najnovejšo knjigo pa nje pisatelj sam imenuje le „zgodovinsko sliko“ in s tem tudi kaže, kako naj se njegova knjiga sodi.

Pa tudi tako nahajamo veliko razliko med Verdelskega in med Silovo knjigo. Prva nam le malo pripoveduje o pravi zgodovini Trsta, temveč prepira se neprenehoma z nemškimi ali italijanskimi zgodovinarji Trsta ter jim našteva vse grehe proti slovenskemu značaju tega mesta. Vrhu tega je prepolna pripovedek in anekdot, ki sicer čitatelja zanimajo, ali ki ne spadajo v tržaško zgodovino. In kar se jezika tiče, ima Verdelskega knjiga toliko pogreškov in prisiljenostij, da se Silova zgodovina prijetno od nje odlikuje, če tudi niti poslednja ni prosta hib in večjih napak.

Silova knjiga hoče biti v prvi vrsti popularna, da jo razume ter s pridom bere vsak kmet in zlasti vsak tržašk okoličan, katerim je v prvi vrsti namenjena. Zato pa skuša knjiga kolikor mogoče zanimljiva biti in pripoveduje tudi take stvari, ki nimajo ničesa opraviti z zgodovino Trsta, ali ki so vendar obče mikavne. V to vrsto spada n. p. na str. 94. pregled „dušne izomike“ za cesarja Leopolda; na str. 104. pripoved o zaslugah jezuitskega reda; na str. 106. o „tolminskem puntu“; na str. 109. črtice o „framasonstvu“ i. t. d.

Silova knjiga je pisana nadalje z velikim narodnostnim navdušenjem in s pravim slovenskim ponosom, kakor priča zlasti nje konec, kjer pisatelj vzklikuje: „Naprej, zastava Slave!“ — Ali ravno to domovinsko navdušenje je zapeljalo g. Silo predaleč, tako da večkrat krajevna imena tolmači iz slovenskih (in tudi srbsko-hrvatskih) besedij nasproti jezikoslovni natančnosti in nasproti zgodovinski resničnosti. Neverjetna je n. p. na str. 9. izpeljava „jadransk“ od staroslovenskega ad ro, novosl. nedro = sinus, zalév, loka. Blizu stare Salone se izliva v morje kratka, ali dosti mogočna reka Jadro, koja ni podobna ni nedru, ni loki. Na str. 37. se izpeljuje Pucinum od pečín (v Pečinah), dočim je Trstenjak to ime tolmačil s punca (pucá), torej Pucinum = Devin. Str. 57. trdi Sila, da Koper prihaja od slov. krp, krepa, t. j. otok; str. 90. Bruma (vas pri Gradišči) od bređa, češ, da se tam Soča „brede“; str. 101. Cavana (tržaška ulica) od kalna; str. 111. Salvia (ime cerkvice) od žal = obala i. t. d. Vse te izpeljava so vsaj — prisiljene in torej ne zgodovinske. Pomisliti je, da ne smemo nikoli krajevnega imena tolmačiti, ako ne poznamo njegove prvotne oblike in da se more iz teh imen le tedaj tudi na narodnost prebivalstva sklepati, ako jezikoslovno tolmačenje ob jednem tudi zgodovina podpira. Drugače bi morali trditi, da je tudi mestece Lubian (na severni strani Bragance, na Španjolskem) in Eblana (na Irskem) slovenskega izvira! Že slavni Šafarik je opomnil (Spisy, II. 417), da je slovanski jezik tako bogat in tako gibčen, da se iz njega lahko razlaga katerokoli ime na svetu, naj bode židovsko ali pa mexikansko. Tako trdi tudi Miklosich (Slavische Ortsnamen aus Appellativen), da z dobro voljo si lahko tudi Meko in Medino slovenski raztolmačimo in svari torej slovenske etimologe, naj bodo zelo oprezni.

Očitnih pogrškov se nahaja v Silovi knjigi jako malo. Na str. 22. se bere, da so Tržačani „kedaj“ imenovali Veno hrib med Bazovico in Borštom. Meni se zdi, da je to besedo le Kandler iznašel in

da je bil velik prepir o njej v starem in novem „Archeografu“ čisto nepotreben. V listinah se omenja le jedna skala tega imena pri Sovinjaku v Istri (gl. De Franceschi, *L' Istria*, pg. 159.). Na str. 80. se omenja Nikolaj Logar (v listinah: Luogar). Priznavam, da obhaja človeka skušnjava tu misliti na slov. log, ali vendar ono ime ne izvira od todi, nego od nemškega Loch ali Luegg, ker se v latinskih listinah imenuje ta osebnost „de Foramine“, t. j. iz Jame pod Nanosom. — Na str. 91. se tolmači Miče (Mixe) z „Marija“, ali to ni tako, nego Miče pomeni Mihela. (Napačno je tudi na str. 127., da je škof Žiga grof Hohenwart - Kolavski porojen na Kolavskem gradu (Gerlachstein) na Notranjskem. Grad Kolovec — Gerlachstein — (a ne Kolavec), nekdanja lastnina grofov Hohenwartov in zdaj v posesti znanih mengiških Staretov, ni na Notranjskem, ampak na Gorenjskem v kamniškem političnem okraju. Ured.)

Neprecenljive vrednosti v Silovi knjigi je zemljepisni uvod o Trstu na str. 8—30. To daje knjigi veliko prednost in jo odlikuje od njene predhodnice. Za vsakega zgodovinarja je jako važno, da hitro zve, kje leži mesto ali grad, o katerem čita. Večina zgodovin pa ima to napako, da se čisto nič ne ozira na zemljopisno ležo. Zato zasluži g. Sila posebno pohvalo, ker je v svoji knjigi točno opisal položaj omenjenih mest, in razložil, kje imamo iskati sledove nekdanj tako važnih gradov.

Čeravno se torej Silovi knjigi pozna, da je le sproti in slučajno pisana, brez tehnične enakomernosti in zaokroženosti; vendar po svojem mikavnem obsegu, jasnem in popularnem pripovedovanju zasluži vso našo pohvalo in zatorej gorko priporočamo vsem čitajočim Slovincem, zlasti na Primorskem, naj si knjigo naroče in s pridom prebirajo. Ako bode g. pisatelj pri tej knjigi videl dober vspeh, vzpodbudilo ga bode to k nadaljnemu zgodovinskemu preiskovanju, za kar ima že premnogo gradiva nabranega. Zato naj nas kmalu razveseli s katerim novim delom o primorski zgodovini.

Simon Rutar.

